

Xolmirzayev Jamshid Naqibillo o'g'li

Qo'qon Universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Email: john1209@mail.ru

ANGLO-AMERIKANIZMLARNING ASSIMILATSIYA DARAJASIGA

KO'RA TASNIFI

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbekcha internet diskursida qo'llanayotgan anglo-amerikanizmlarning qabul qiluvchi til tizimiga moslashuvi (assimilatsiyasi) va ularni assimilatsiya darajasi bo'yicha tasniflash masalasi yoritiladi. Tadqiqot globallashuv sharoitida internet kommunikatsiyasi orqali inglizcha o'zlashmalar oqimining kuchayishi hamda bu jarayonning fonetik, grafik, morfologik va leksik-semantik o'zgarishlar bilan birga kechishini asoslashga qaratilgan. Ishda tavsifiy, qiyosiy va funksional-pragmatik tahlil usullari qo'llanib, internet matnlaridan tanlab olingan anglo-amerikanizmlar yozuv shakli, talaffuz moslashuvi, grammatik integratsiyasi va semantik transformatsiyalari mezonlari asosida o'rganiladi. Natijalarga ko'ra, o'zlashmalar minimal, qisman va to'liq assimilatsiyalashgan ko'rinishlarda namoyon bo'lib, ularning moslashuv darajasi qo'llanish chastotasi, kommunikativ dolzarblik va diskurs muhitiga bog'liq ekani aniqlanadi. Shuningdek, anglo-amerikanizmlar internet muloqotida nominativ vazifa bilan birga baholovchi, ekspressiv hamda identifikatsion pragmatik funksiyalarni ham bajarishi ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: anglo-amerikanizmlar; internet diskurs; o'zlashma so'zlar; assimilatsiya; fonetik assimilyatsiya; grafik (orfografik) moslashuv; morfologik integratsiya; leksik-semantik o'zgarish; funksional-pragmatik tahlil; til aloqalari.

Холмирзаев Джамшид Накибилло угли

Независимый исследователь, Кокандский университет

E-mail: john1209@mail.ru

КЛАССИФИКАЦИЯ АНГЛО-АМЕРИКАНИЗМОВ ПО СТЕПЕНИ АССИМИЛЯЦИИ

Аннотация: В данной статье рассматривается адаптация (ассимиляция) англо-американизмов, функционирующих в узбекском интернет-дискурсе, а также их классификация по степени ассимиляции. Исследование направлено на выявление усиления потока английских заимствований в условиях глобализации и интернет-коммуникации и обоснование того, что данный процесс сопровождается фонетическими, графическими, морфологическими и лексико-семантическими изменениями. В работе применяются описательный, сопоставительный и функционально-прагматический методы анализа. Англо-американизмы, отобранные из интернет-текстов, анализируются с точки зрения письменной формы, адаптации произношения, грамматической интеграции и семантических трансформаций. Результаты показывают, что заимствования представлены в минимально, частично и полностью ассимилированных формах, при этом степень их адаптации зависит от частотности употребления, коммуникативной значимости и дискурсивной среды. Кроме того, англо-американизмы в интернет-коммуникации выполняют не только номинативную, но и оценочную, экспрессивную и идентификационную прагматические функции.

Ключевые слова: англо-американизмы; интернет-дискурс; заимствованные слова; ассимиляция; фонетическая ассимиляция; графическая (орфографическая) адаптация; морфологическая интеграция; лексико-семантические изменения; функционально-прагматический анализ; языковые контакты.

Xolmirzayev Jamshid Naqibillo o'g'li

Independent Researcher, Kokand University

E-mail: john1209@mail.ru

CLASSIFICATION OF ANGLO-AMERICANISMS ACCORDING TO THE DEGREE OF ASSIMILATION

Abstract: This article examines the adaptation (assimilation) of Anglo-Americanisms used in Uzbek internet discourse and their classification according to the degree of assimilation. The study focuses on the intensification of English lexical borrowings through online communication in the context of globalization and substantiates that this process is accompanied by phonetic, graphic, morphological, and lexico-semantic changes. Descriptive, comparative, and functional-pragmatic methods are employed to analyze Anglo-Americanisms selected from internet texts based on their written form, pronunciation adaptation, grammatical integration, and semantic transformations. The findings show that borrowings occur in minimally, partially, and fully assimilated forms, with the degree of adaptation depending on usage frequency, communicative relevance, and discourse environment. In addition, Anglo-Americanisms in online communication perform not only nominative functions but also evaluative, expressive, and identificational pragmatic functions.

Keywords: Anglo-Americanisms; internet discourse; loanwords; assimilation; phonetic assimilation; graphic (orthographic) adaptation; morphological integration; lexico-semantic change; functional-pragmatic analysis; language contact.

Kirish

Bugungi kunda internet butun jahon bo'ylab eng tez axborot almashish vositasi bo'lib xizmat qilmoqda va ko'p sonli foydalanuvchilarning muloqot tili sifatida ingliz tili alohida mavqega ega hisoblanadi. Mamlakatimiz ham globallashuvga yuz tutayotgan bir davrda, internet diskursda o'zbek tilimizga ham sezilarli darajada anglo-amerikanizmlarning kirib kelish holatlarini kuzatishimiz mumkin. Shunday ekan, ushbu qatlam birliklarining tillarga o'zlashish jarayonidagi turli transformatsiyalar masala ustidagi tadqiqotlar uchun dolzarb o'rganish obyekti hisoblanadi. Vaholanki, ushbu jarayon til tizimining ichki tuzilmalarini o'rganishga, shuningdek, til aloqalarining rivojlanishi va o'zgarishini tushunishga imkon beradi. Chet tilidan olingan so'zlarning qabul qiluvchi tilga adaptatsiya jarayoni, nafaqat lingvistik, balki madaniy va tarixiy kontekstni ham

o'z ichiga oladi. Ularning o'zlashtirilishi til tizimida qanday o'zgarishlar yuzaga kelishini, qanday o'zlashuv mexanizmlarining mavjudligini va tilning globalizatsiyaga qanday javob berishini tushunishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili

Masalaning o'zbek tilida o'rganilishi holatiga to'xtaladigan bo'lsak, bir qancha zalvorli izlanishlar olib borilganiga guvoh bo'lishimiz mumkin. O'zbekistonlik taniqli tilshunos olimlardan biri G'.X.Rahimov doktorlik dissertatsiyasida ingliz tilining O'zbekistonda tarqalishining sotsiolingvistik va pragmatik jihatlarini o'rganish bilan bir qatorda, anglo-amerikanizmlarning o'zbek tiliga fonetik assimilyatsiyasi, aksentlar haqida ham tushuncha va ma'lumotlar berib o'tadi.

H.U.Ahmedov o'zlashgan so'zlarning assimilyatsiya jarayonlari semantik tahliliga to'xtalar ekan, ta'kidlaydiki, semantik assimilyatsiya jarayoni quyidagi shakllarda namoyon bo'ladi: ma'no toraytirish, ma'no ixtisoslashtirish yoki umumlashtirish, yangi ma'nolarni olish va asosiy ma'noning ikkilamchi ma'noga o'tishi. Assimilyatsiya darajasi so'zning qabul qiluvchi tilga kirib kelgan vaqti, uning kommunikatsion ahamiyati va ishlatilish chastotasiga bog'liq. O'zaro aloqalar orqali og'zaki olingan so'zlar tezroq assimilyatsiyalashadi[1].

Chet tilidan olingan so'zlarning qabul qiluvchi tilga moslashuvi muammosini tadqiq qilgan tilshunos olim U.Vaynrayxning e'tirof etishicha, nutqda asosiy omillar sifatida boshqa til elementlarini idrok etish kerak va u ushbu so'zlarning o'zlashtirilish sabablarini ko'rsatadi. Til tizimida esa asosiy e'tibor chet tilidan olingan elementlarning fonetik, grammatik, semantik va uslubiy jihatdan integratsiyalashuviga qaratiladi[2].

Tilshunos G.V.Pavlenko ham shunga o'xshash fikr bildirish bilan birga, o'zlashuv jarayonida so'zning fonetik, morfologik, leksik-semantik, sintaktik va kommunikativ jihatdan moslashuvini ham muhim omillar sifatida ko'rib chiqadi[3].

G.V.Pavlenko tomonidan ta'kidlanganidek, til tizimida o'zlashtirilgan so'zlarning semantik o'zgarishi va kommunikativ kontekstdagi roli, tilni

o'rganayotgan shaxslar uchun yangi nuqtai nazarlarni taqdim etadi. Natijada esa, albatta, tilning to'liq va aniq tushunilishini, tilshunoslik tadqiqotlarida yangi yondashuvlarni ishlab chiqishga olib keladi.

O.V.Dedova tadqiq qilgan va shunday xulosalarga kelgan: Texnik bilimga ega bo'lganlar inglizcha talaffuzga yaqin aytishadi. Oddiy foydalanuvchilar esa inglizcha so'zlarni ruscha talaffuz qilishadi yoki oddiygina lotincha yozilgan shaklda o'qishadi[4]. Mazkur hodisa, ingliz tili va rus tili o'rtasidagi lingvistik va ijtimoiy farqlarni ko'rsatadi. Talaffuzdagi farq, nafaqat tilga oid bilimlarning yetishmasligi bilan bog'liq, balki tilni o'rganish darajasiga, ijtimoiy maqomga va shaxsiy tajribaga ham bog'liqdir.

S.Rudiger o'z tadqiqot ishida Janubiy Koreya talabalari tomonidan ingliz tilidan o'zlashgan so'zlarga va ularning ishlatilishiga bo'lgan munosabatlarni o'rganadi. U anglo-amerikanizmlar koreys tiliga o'zlashganda sodir bo'ladigan fonologik va orfografik adaptatsiya jarayonlarini yoritib berishga e'tibor qaratgan, xususan, anglo-amerikanizmlar koreys talaffuzi va bo'g'in shakli qoidalariga moslashishi talab etilishini ta'kidlab, bir necha misollar bilan asoslab bergan.

J.Cho va H.K. Park o'z maqolasida koreys va ingliz fonologik tuzilmalari va jarayonlari bo'yicha batafsil solishtirma tahlil taqdim etadi va undan so'ng tarjimonlar uchun pedagogik takliflar beriladi. Ushbu tadqiqot, fonetik/fonologik tuzilmalar va jarayonlarning qarama-qarshi tahlillari to'g'risidagi to'g'ri bilimlar hamda to'g'ri ta'lim va mashq yordamida, koreys tarjimonlari ingliz tiliga yaxshiroq nutq yetkazish va sifatli tarjima olishlari mumkinligini xulosa qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot o'zbekcha internet diskursida qo'llanayotgan anglo-amerikanizmlarning assimillatsiya darajalarini aniqlash va tasniflashga qaratilgan. Tadqiqot obyekti sifatida ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar hamda onlayn axborot platformalarida uchraydigan inglizcha leksik o'zlashmalar tanlandi, tadqiqot predmeti esa ularning qabul qiluvchi til tizimiga moslashuv xususiyatlaridir.

Tadqiqotda tavsifiy, qiyosiy va funksional-pragmatik tahlil usullari qo'llanildi. Internet matnlaridan tanlab olingan anglo-amerikanizmlar orfografik,

fonetik, morfologik va leksik-semantik moslashuv mezonlari asosida o'rganildi. Har bir birlikning assimilyatsiya darajasi uning yozuv shakli, talaffuzi, grammatik integratsiyasi va qo'llanish chastotasiga ko'ra belgilandi.

Tahlil jarayonida anglo-amerikanizmlar minimal, qisman va to'liq assimilyatsiyalashgan birliklar sifatida guruhlandi. Natijalarni talqin qilishda til aloqalari va o'zlashmalar nazariyasiga tayangan holda, birliklarning internet diskursdagi kommunikativ vazifalari va pragmatik yuklamalari kontekst asosida izohlandi.

Natijalar va ularning tahlili

Chet tilidan olingan leksik birliklarning qabul qiluvchi til tizimiga moslashuvi ko'p qirrali jarayon bo'lib, u bir qancha mustaqil jihatlardan iborat. Shu sababli, assimilyatsiya deganda o'zlashtirilgan so'zlarning fonetik, grafik, grammatik va leksik-semantik jihatdan qabul qiluvchi til normalariga maksimal darajada yaqinlashishi tushuniladi[5]. Shunga asoslanib, assimilyatsiyaning quyidagi turlarini ajratish mumkin: fonetik va grafik assimilyatsiya, grammatik (morfologik) assimilyatsiya, leksik-semantik assimilyatsiya.

Fonetik assimilyatsiya jarayonida so'zning tovush tarkibi qabul qiluvchi til fonetik tizimiga moslashtiriladi. Ushbu jarayon zvuk substitutsiyasi (tovush almashinuvi) orqali amalga oshiriladi va quyidagi turlarga bo'linadi: tovush konvergentsiyasi – ikki yaqin tovushning bir tovush bilan almashtirilishi; tovush divergentsiyasi – bitta tovushning ikki tovush orqali ifodalanishi; oddiy substitutsiya – bitta til tovushining boshqa tildagi yaqin tovush bilan almashtirilishi[6].

Anglo-amerikanizmlarning boshqa tillarga o'zgartirilishi va assimilyatsiya jarayoni fonetik o'zgarishlar bilan birga amalga oshadi. Tovush konvergentsiyasi, tovush divergentsiyasi va oddiy substitutsiya kabi jarayonlar o'zlashgan leksikalarning talaffuzini qabul qiluvchi tilga adaptatsiyasida katta rol o'ynaydi. Buning natijasida, anglo-amerikanizmlar boshqa tillarga o'zlashtirilganda ularning talaffuzi va strukturasida o'zgarishlar yuz beradi. Ushbu jarayon tilning

evolutsiyasini va tilshunoslik tadqiqotlari uchun yangi yondashuvlarni ochib beradi.

Ushbu hodisani anglo–amerikanizmlarning o‘zbek tiliga o‘zlashish jarayoni misolida ko‘rib o‘tamiz. Barchaga ma’lumki, ingliz tilida, masalan, “*th*” (*think, this*) tovushi o‘zbek tilida mavjud emas, ushbu holat esa tilning fonetik tizimlari o‘rtasidagi farqni ko‘rsatadi. O‘zbek tilining fonetik tizimida bu tovushni ifodalash uchun ba’zan *s* yoki *z* tovushlaridan foydalaniladi. “*Thank you*” iborasi ijtimoiy tarmoqlarda foydalanuvchilar o‘zaro muloqotda eng ko‘p ishlatiladiganlardan biridir. Ingliz tilidagi “*th*” tovushi o‘zbek tilida “*s*” bilan almashtiriladi va natijada o‘zbek tilida qulayroq talaffuzni ta’minlaydi. Bunday moslashish, ayniqsa, yoshlar orasida keng tarqalgan bo‘lib, tilning soddalashtirilgan shakllarini yaratishga olib keladi.

Yoki, twitter ijtimoiy tarmog‘ida *to tweet* so‘zi o‘zbekchaga “*tvit yozmoq*” shaklida o‘zlashgan. Bunda, inglizcha cho‘ziq [i:] tovushi o‘zbek tilida “*i*” bilan almashtiriladi. Hamda, inglizcha lab–lab [w] tovushi o‘zbekcha lab–tish [v] tovushiga o‘zgaradi.

Ingliz tilidagi /f/, /v/, /ð/, /θ/, va /z/ tovushlari koreys tilida mavjud emas. Shuning uchun, koreyslar bu tovushlarni almashtirishga moyil. Masalan, ular /θ/ tovushi uchun /s/, /ð/ uchun /d/, /z/ uchun /dʒ/, /f/ uchun /p/, va /v/ uchun /b/ tovushlarini ishlatishadi, ayniqsa so‘zlarning boshida. Ingliz tilidagi /f/ tovushini o‘z ichiga olgan so‘zlar koreys tiliga transliteratsiya qilinganda, ular ㅍ (/p/) yoki ㅎ (/h/) ishlatishadi. Ammo ingliz tiliga qaytarilganda chalkashliklarga olib keladi.

Ko‘plab so‘zlar koreyscha talaffuz qilinayotganda asl talaffuz bilan farqlanadi va bu o‘z navbatida, kommunikatsiya jarayonida noaniqliklar va tushunmovchiliklarga olib keladi. Bunday masalalarni aniqlash va to‘g‘ri o‘rganish, o‘quvchilarning tilni to‘g‘ri va aniq o‘rganishlari uchun zarurdir.

Ingliz tilida talaffuzning ko‘plab usullari mavjud, chunki tovushlarning shakllanishi ko‘pincha tilning holati, lablarning vaziyati va og‘iz bo‘shlig‘ining shakliga bog‘liq. Bu esa ingliz tilidagi artikulyatsiyaning dinamik xususiyatlarini

ko'rsatadi. Qabul qiluvchi tilning artikulyatsiya tizimini, ya'ni tovushlarni shakllantirishdagi farqlarni ko'rsatadi.

Ingliz tilidagi tovushlar soni ko'p bo'lib, ular fonetik tizimga o'ziga xos bo'lib kiradi. Ingliz tilida fonetik xususiyatlar ko'proq difonologik va artikulyatsion o'zgarishlarga ega bo'lsa, boshqa qabul qiluvchi tilda, masalan, o'zbek, koreys yoki rus tillarida artikulyatsion xususiyatlar nisbatan kamroq hisoblanadi. Bunday holat esa tillar orasidagi fonetik assilyatsiya jarayonini o'rganishda muhim omildir.

Ingliz tilining fonetik tizimining o'ziga xos xususiyatlari (masalan, diftonglar va maxsus tovushlar) o'zbek tiliga o'rgatishda fonologik assilyatsiyaga ta'sir qiladi. O'zbek tilining fonetik tizimiga ingliz tilining ba'zi tovushlari kiritilganda, fonetik moslashuv va talqinlar yuzaga keladi.

Anglo-amerikanizmlarning urg'u tizimidagi o'zgarishlarga e'tibor qaratadigan bo'lsak, Ingliz tilining melodikasi va urg'usi boshqa tillardan sezilarli farq qiladi. O'zbek tilida so'z oxiridagi urg'u barqarorroq bo'lsa, ingliz tilida u turlicha bo'lishi mumkin[7]. Masalan, inglizcha *marketing* so'zida asosiy urg'u birinchi bo'g'inga tushadi. O'zbek yoki koreys tiliga adaptatsiya bo'lgandan keyin esa *marketing* so'zida urg'uni oxirgi bo'g'inga ko'chirib aytilishiga guvoh bo'lishimiz mumkin.

Xulosa

Tadqiqot natijalari o'zbekcha internet diskursida anglo-amerikanizmlarning faol qo'llanayotganini hamda ularning qabul qiluvchi til tizimiga turli darajada moslashayotganini ko'rsatdi. Tahlil jarayonida ingliz tilidan o'zlashgan birliklarning orfografik, fonetik, morfologik va leksik-semantik jihatdan minimal, qisman va to'liq assilyatsiyalashgan shakllarda namoyon bo'lishi aniqlandi. Bu holat o'zlashmalarni yagona model asosida emas, balki ularning qo'llanish chastotasi, kommunikativ ahamiyati va diskurs muhiti bilan bog'liq holda baholash zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, anglo-amerikanizmlar internet muloqotida nafaqat nominativ vazifani, balki baholovchi, ekspressiv va identifikatsion pragmatik funksiyalarni

ham bajarib, zamonaviy internet diskursning muhim tarkibiy qismiga aylanayotganini tasdiqlaydi. Natijada inglizcha o'zlashmalarni assimilatsiya darajasi bo'yicha tasniflash o'zbek tilining raqamli muhitdagi rivojlanish jarayonlarini tushunish hamda til aloqalarining zamonaviy tendensiyalarini yoritishda muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Akhmedov H. U. Assimilation is the process of changing the adopted word. — Б. м.: Б. и., Б. г. — Б. с.
2. Горбунова И. В. Функционально-стратегический потенциал англицизмов в интернет-дискурсе: дис. ... канд. филол. наук / И. В. Горбунова. — 2011. — Б. м.: Б. и. — Б. с.
3. Павленко Е. В. Проблема освоения иноязычных заимствований: языковой и речевой аспекты (на материале англицизмов конца XX века): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Е. В. Павленко. — Таганрог, 1999. — 176 с.
4. Дедова О. В. Графическая неоднородность как категория гипертекста / О. В. Дедова // Вестник Московского университета. Сер. 9: Филология. — 2002. — № 6. — С. 91–103.
5. Гринев С. В. Терминологические заимствования (краткий обзор современного состояния вопроса) / С. В. Гринев // Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. — М.: Наука, 1989. — С. 108–124.
6. Khojikulov Sh., Rakhmatova N. Phonostylistic interference in the sound system of English and Uzbek languages // Xorijiy lingvistika va lingvodidaktika – Зарубежная лингвистика и лингводидактика – Foreign Linguistics and Linguodidactics. — 2025. — 25 Feb. — С. 185.